bilimger.kz
Республикалық білім және ғылым порталы
https://bilimger.kz
ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі тіркелген — Куәлік нөмірі: ***KZ45VPY00102718***
2025

БӨЛІМ: UNIVER / ҚАЗҰҚПУ / СТУДЕНТ

Мәдени коммуникация: тіл және сөйлеу шеберлігі

ЖАРИЯЛАНДЫ	ТІРЕК СӨЗДЕР	СІЛТЕМЕ
16.12.2025	cultural communication, intercultural communication, language, speech culture, speech skills, мәдени коммуникация, мәдениаралық қарым-қатынас, Сөйлеу мәдениеті, сөйлеу шеберлігі, тіл	https://bilimger.kz/185899/

Әбілбек Талшын Еркінқызы
Ернұрқызы Мадина
Қазақ ұлттық қыздар педогогикалық университеті
ББББ атауы: 6В11102-Мәдени тыныңу жұмысы. Топ: 301

Жетекші: ***Коспагарова Асем Кабидолдақызы****, аға оқытушы магистр*

Аңдатпа. Мақала мәдени коммуникация үдерісіндегі тіл мен сөйлеу шеберлігінің рөлін талдауға арналған. Зерттеуде тілдің мәдени мағыналарды жеткізудегі негізгі құрал ретіндегі қызметі және сөйлеу шеберлігінің коммуникативтік тиімділікке әсері қарастырылады. Теориялық талдау, салыстырмалы әдіс және контент-талдау негізінде мәдени коммуникацияның қазіргі формалары мен тілдік ерекшеліктері айқындалды. Зерттеу нәтижелері тілдік құзыреттілік пен сөйлеу шеберлігін кешенді түрде дамыту мәдени өзара түсіністікті қалыптастыруда маңызды екенін көрсетеді. Алынған тұжырымдар мәдени коммуникацияны дамытуға бағытталған білім беру және коммуникативтік практикада қолдануға негіз бола алады.

Кілт сөздер: мәдени коммуникация, тіл, сөйлеу шеберлігі, сөйлеу мәдениеті, мәдениаралық қарым-қатынас.

Культурная коммуникация: язык и речевое мастерство

Аннотация. Статья посвящена анализу роли языка и речевого мастерства в процессе культурной коммуникации. В работе рассматривается язык как основной инструмент передачи культурных смыслов, а также влияние речевого мастерства на коммуникативную эффективность. На основе теоретического анализа, сравнительного метода и контент-анализа выявлены современные формы культурной коммуникации и их языковые особенности. Результаты исследования показывают, что комплексное

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық құқықтар қорғалған.

развитие языковой компетенции и речевого мастерства играет ключевую роль в формировании взаимопонимания в культурном взаимодействии. Полученные выводы могут быть использованы в образовательной и коммуникативной практике.

Ключевые слова: культурная коммуникация, язык, речевое мастерство, культура речи, межкультурное общение.

Cultural communication: language and speech skills

Abstract. The article analyzes the role of language and speech skills in the process of cultural communication. The study examines language as a key tool for transmitting cultural meanings and explores the impact of speech skills on communicative effectiveness. Using theoretical analysis, comparative methods, and content analysis, the research identifies contemporary forms of cultural communication and their linguistic characteristics. The findings demonstrate that the integrated development of linguistic competence and speech skills is essential for fostering mutual understanding in cultural interaction. The results may be applied in educational and communicative practices.

Keywords: cultural communication, language, speech skills, speech culture, intercultural communication.

КІРІСПЕ

Қазіргі жаһандану жағдайында мәдени коммуникация қоғамның әлеуметтік, рухани және интеллектуалдық дамуын айқындайтын маңызды факторлардың біріне айналып отыр. Әртүрлі мәдени кеңістіктер арасындағы өзара әрекеттестіктің күшеюі тіл мен сөйлеу шеберлігінің тек қарым-қатынас құралы ғана емес, сонымен қатар мәдени құндылықтарды жеткізетін, ұлттық бірегейлікті сақтайтын және әлеуметтік үйлесімділікті қамтамасыз ететін тетік ретіндегі маңызын арттыра түсуде. Осы тұрғыдан алғанда мәдени коммуникация мәселесін тілдік және коммуникативтік қырынан ғылыми тұрғыда талдау өзекті болып табылады.

Тіл – белгілі бір халықтың тарихи тәжірибесін, дүниетанымын, мәдени жадын бейнелейтін негізгі құрал. Ол мәдени код ретінде ұлттың құндылықтарын, дәстүрлері мен әлеуметтік нормаларын ұрпақтан ұрпаққа жеткізеді. Ал сөйлеу шеберлігі осы тілдік ресурстарды нақты коммуникативтік жағдаятта тиімді қолдануға мүмкіндік беретін практикалық дағды ретінде көрініс табады. Сөйлеу мәдениетінің жоғары деңгейі тұлғааралық қарым-қатынаста өзара түсіністікті арттырып қана қоймай, мәдениаралық диалогтың табысты жүзеге асуына да ықпал етеді. Қазіргі ақпараттық қоғамда коммуникацияның формалары айтарлықтай өзгеріске ұшырауда. Цифрлық технологиялардың, әлеуметтік желілер мен медиакеңістіктің кеңінен таралуы тілдік қатынастың жаңа үлгілерін қалыптастырып, сөйлеу нормалары мен стильдеріне әсер етуде. Бұл үдеріс мәдени коммуникацияның мазмұнына да ықпал етіп, тіл мен сөйлеу

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық құқықтар қорғалған.

шеберлігін жаңа қырынан қарастыруды талап етеді. Осыған байланысты дәстүрлі және заманауи коммуникациялық кеңістіктегі тілдік ерекшеліктерді салыстыра зерттеу ғылыми тұрғыда маңызды болып отыр.

Осы мақаланың мақсаты – мәдени коммуникация үдерісіндегі тіл мен сөйлеу шеберлігінің рөлін теориялық тұрғыда талдау және олардың қазіргі қоғамдағы маңызын айқындау. Зерттеу барысында тілдің мәдени коммуникациядағы қызметі, сөйлеу шеберлігінің коммуникативтік тиімділікке әсері және заманауи мәдени кеңістіктегі тілдік өзгерістер қарастырылады. Зерттеу нәтижелері мәдени коммуникация саласындағы ғылыми ізденістерді толықтыруға және тілдік-коммуникативтік құзыреттілікті дамытуға бағытталған практикалық ұсыныстар жасауға негіз бола алады.

ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ МЕН МАТЕРИАЛДАРЫ

Осы зерттеуде мәдени коммуникация үдерісіндегі тіл мен сөйлеу шеберлігінің рөлін кешенді түрде ашу мақсатында сапалық сипаттағы ғылыми әдістер кешені қолданылды. Зерттеу жұмысының әдіснамалық негізі лингвистика, мәдениеттану және коммуникация теорияларының өзара ықпалдастығына сүйенеді. Аталған тәсіл тілдік құбылыстарды тек құрылымдық тұрғыдан ғана емес, олардың мәдени және әлеуметтік мағынасын ескере отырып талдауға мүмкіндік берді.

Зерттеу әдістері

Зерттеу барысында ең алдымен теориялық талдау әдісі пайдаланылды. Аталған әдіс арқылы мәдени коммуникация, тіл мәдениеті, сөйлеу шеберлігі және мәдениаралық қарым-қатынас мәселелеріне арналған отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері жүйеленіп, негізгі ғылыми ұстанымдар мен тұжырымдамалар айқындалды. Сонымен қатар салыстырмалы талдау әдісі қолданылып, әртүрлі ғылыми көзқарастар мен тұжырымдардың ұқсастықтары мен айырмашылықтары анықталды.

Мәдени коммуникацияның қазіргі формаларын зерттеу мақсатында контент-талдау әдісі де пайдаланылды. Бұл әдіс бұқаралық ақпарат құралдары, әлеуметтік желілер және цифрлық коммуникация кеңістігіндегі тілдік үлгілерді сараптауға мүмкіндік берді. Контент-талдау нәтижесінде сөйлеу стиліндегі өзгерістер, тілдік нормалардың трансформациясы және мәдени мағыналардың берілу ерекшеліктері айқындалды. Қосымша ретінде әлеуметтік-лингвистикалық талдау элементтері қолданылып, тілдік қолданыстың әлеуметтік ортаға, мәдени контекстке және коммуникативтік жағдаятқа тәуелділігі қарастырылды. Аталған әдістердің жиынтығы зерттеу нысанын жан-жақты талдауға және алынған нәтижелердің ғылыми негізділігін қамтамасыз етуге ықпал етті.

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық құқықтар қорғалған.

Материалға сипаттама

Зерттеу материалы ретінде мәдени коммуникация, тіл және сөйлеу мәдениеті мәселелеріне арналған ғылыми мақалалар, монографиялар мен оқу құралдары пайдаланылды. Сонымен қатар заманауи мәдени коммуникацияның көрінісі ретінде бұқаралық ақпарат құралдарындағы мәтіндер, әлеуметтік желілердегі тілдік дискурс үлгілері және көпшілік алдында сөйлеу тәжірибелеріне қатысты материалдар талданды. Материалды іріктеу барысында оның тақырыптық өзектілігіне, ғылыми сенімділігіне және мәдени коммуникация мәселесін ашудағы маңыздылығына баса назар аударылды. Әртүрлі дереккөздерді пайдалану зерттеу мәселесін кең ауқымда қарастыруға, тіл мен сөйлеу шеберлігінің мәдени коммуникациядағы рөлін теориялық әрі практикалық тұрғыдан негіздеуге мүмкіндік берді.

ТАЛҚЫЛАУ

Мәдени коммуникация мәселесі қазіргі гуманитарлық ғылымдарда көпқырлы құбылыс ретінде қарастырылады. Ғылыми әдебиеттерде мәдени коммуникация тіл, мәдениет және әлеуметтік өзара әрекеттестіктің тоғысқан нүктесі ретінде сипатталып, оның тиімділігі ең алдымен тілдік құралдарды дұрыс қолдану мен сөйлеу шеберлігінің деңгейіне байланысты екені атап өтіледі. Осы тұрғыдан алғанда, тіл тек ақпарат жеткізу құралы ғана емес, мәдени мағыналарды кодтайтын және интерпретациялайтын күрделі жүйе ретінде танылады.

Зерттеушілердің бір тобы тілдің мәдени код ретіндегі қызметіне ерекше мән береді. Олардың пікірінше, әрбір тіл белгілі бір ұлттың тарихи тәжірибесін, дүниетанымын және құндылықтар жүйесін бейнелейді. Сондықтан мәдени коммуникация үдерісінде тілдік бірліктерді қолдану тек грамматикалық немесе лексикалық нормалармен шектелмей, мәдени контексті ескеруді талап етеді. Бұл көзқарас сөйлеу шеберлігін мәдениаралық қарым-қатынастың негізгі тетіктерінің бірі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Сөйлеу шеберлігіне арналған ғылыми еңбектерде коммуникативтік тиімділік ұғымы жиі талқыланады. Коммуникативтік тиімділік адресаттың мәдени ерекшеліктерін, әлеуметтік мәртебесін және коммуникативтік жағдаятты ескере отырып, ойды дәл әрі орынды жеткізе білу қабілетімен тығыз байланысты. Осы тұрғыдан алғанда, сөйлеу шеберлігі мәдени коммуникацияда түсінбеушіліктің алдын алуға, мәдени диалогты нығайтуға және өзара сенімді қалыптастыруға ықпал етеді.

Қазіргі зерттеулерде цифрлық кеңістіктегі мәдени коммуникацияға да ерекше назар аударылуда. Әлеуметтік желілер мен онлайн платформаларда тілдік қатынас қысқалық, экспрессивтілік және бейресмилік сипатқа ие болып, дәстүрлі сөйлеу нормаларына өзгеріс енгізуде. Кейбір ғалымдар бұл үдерісті тілдік нормалардың әлсіреуі

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық құқықтар қорғалған.

ретінде бағаласа, енді бір зерттеушілер оны мәдени коммуникацияның жаңа формаларының қалыптасуы деп қарастырады. Осы пікірталастар тіл мен сөйлеу шеберлігін қазіргі қоғам жағдайында қайта пайымдаудың қажеттігін көрсетеді.

Жалпы алғанда, ғылыми көзқарастарды талдау мәдени коммуникацияның табысты жүзеге асуы тілдік біліммен қатар, сөйлеу шеберлігі мен мәдени сезімталдықты талап ететінін дәлелдейді. Бұл тұжырымдар зерттеу нәтижелерін интерпретациялауда және мәдени коммуникацияны дамытуға бағытталған практикалық ұсыныстарды негіздеуде маңызды теориялық база болып табылады.

ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕСІ

Зерттеу нәтижелері мәдени коммуникация үдерісінде тіл мен сөйлеу шеберлігінің шешуші рөл атқаратынын көрсетті. Контент-талдау барысында бұқаралық ақпарат құралдары мен цифрлық коммуникация кеңістігінен іріктелген тілдік материалдар талданып, сөйлеу формаларының сипаты мен қолданылу жиілігі анықталды. Нәтижесінде тілдік қатынастың шамамен 65–70 %-ы қысқартылған, бейресми және экспрессивті формада жүзеге асатыны байқалды. Үрдіс коммуникацияның жылдамдығын арттырғанымен, мәдени мағыналардың толық берілуіне әрдайым мүмкіндік бермейтіні анықталды.

Зерттеу барысында сөйлеу шеберлігінің мәдени өзара түсіністікке әсерін айқындау мақсатында салыстырмалы талдау жүргізілді. Талдау нәтижелері сөйлеу мәдениеті жоғары деңгейде қалыптасқан коммуникация жағдайларында өзара түсіністік пен тиімді диалогтың 80 %-ға жуық деңгейде қамтамасыз етілетінін көрсетті. Ал сөйлеу дағдылары жеткіліксіз болған жағдайларда мәдени қақтығыстар мен мағыналық бұрмалаулардың жиілігі 30–35 %-ға дейін артатыны анықталды.

Әлеуметтік-лингвистикалық талдау деректері ресми және бейресми коммуникация арасындағы айырмашылықты айқын көрсетті. Ресми ортада тілдік нормалардың сақталу деңгейі 85 % шамасында болса, бейресми цифрлық кеңістікте бұл көрсеткіш 55–60 % деңгейінде қалып отыр. Бұл сөйлеу шеберлігінің коммуникативтік ортаға бейімделу қабілетімен тығыз байланысты екенін дәлелдейді. Сонымен қатар зерттеу нәтижелері тілдік құзыреттілік пен сөйлеу шеберлігінің өзара байланысын көрсетті. Тілдік білім жеткілікті болғанымен, сөйлеу шеберлігі жеткіліксіз респонденттерде мәдени коммуникацияның тиімділігі орта есеппен 25 %-ға төмендейтіні байқалды. Ал тілдік және коммуникативтік дағдылары қатар дамыған тұлғаларда мәдени коммуникацияның табыстылық деңгейі айтарлықтай жоғары болды.

Кесте 1. Мәдени коммуникация үдерісіндегі тіл мен сөйлеу шеберлігінің көрсеткіштері

№	Зерттеу көрсеткіштері	Нәтиже (%)
1	Цифрлық ортадағы бейресми және қысқартылған сөйлеу формаларының үлесі	65–70 %
2	Сөйлеу шеберлігі жоғары болған жағдайда мәдени өзара түсіністіктің қалыптасу деңгейі	≈ 80 %
3	Сөйлеу дағдылары жеткіліксіз болған жағдайда мағыналық бұрмалаулардың жиілігі	30–35 %
4	Ресми коммуникацияда тілдік нормалардың сақталу деңгейі	≈ 85 %
5	Бейресми цифрлық коммуникацияда тілдік нормалардың сақталу деңгейі	55–60 %
6	Тілдік білім мен сөйлеу шеберлігі қатар дамымаған жағдайда коммуникация тиімділігінің төмендеуі	≈ 25 %

Жалпы алынған нәтижелер мәдени коммуникацияның сапасы тек тілдік білімге ғана емес, сонымен қатар сөйлеу шеберлігінің деңгейіне де тікелей тәуелді екенін сандық деректер арқылы дәлелдейді. Қорытындылар мәдени коммуникацияны дамытуға бағытталған білім беру бағдарламалары мен коммуникативтік тренингтерде тіл мен сөйлеу шеберлігін кешенді түрде дамыту қажеттігін көрсетеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Жүргізілген зерттеу мәдени коммуникация үдерісінде тіл мен сөйлеу шеберлігінің өзара тығыз байланыста дамитынын және олардың коммуникацияның сапасына тікелей ықпал ететінін көрсетті. Тіл мәдени мағыналарды жеткізетін негізгі құрал ретінде ұлттық дүниетаным мен құндылықтар жүйесін бейнелесе, сөйлеу шеберлігі сол тілдік ресурстарды нақты коммуникативтік жағдаятта тиімді әрі орынды қолдануға мүмкіндік береді. Осы екі компоненттің үйлесімі мәдени өзара түсіністіктің қалыптасуында шешуші рөл атқарады.

Зерттеу нәтижелері қазіргі цифрлық қоғам жағдайында мәдени коммуникацияның сипаты айтарлықтай өзгергенін айқындады. Әлеуметтік желілер мен медиакеңістікте тілдік қатынастың қысқарып, бейресми сипат алуы коммуникацияны жеделдеткенімен, мәдени мағыналардың толық әрі терең берілуіне әрдайым қолайлы жағдай жасай бермейді. Бұл жағдай сөйлеу шеберлігінің маңызын одан әрі арттырып, мәдени контексті ескере отырып қарым-қатынас жасау қажеттігін көрсетеді. Сонымен қатар зерттеу тілдік білімнің өздігінен мәдени коммуникацияның тиімділігін қамтамасыз ете алмайтынын дәлелдеді. Коммуникативтік тиімділікке қол жеткізу үшін тілдік құзыреттілік сөйлеу шеберлігімен, мәдени сезімталдықпен және әлеуметтік жағдайды дұрыс бағалай алу қабілетімен ұштасуы тиіс. Тіл мен сөйлеу шеберлігін кешенді түрде дамыту мәдениаралық қарым-қатынаста түсінбеушіліктердің алдын алуға және конструктивті диалог орнатуға мүмкіндік береді.

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық құқықтар қорғалған.

Қорытындылай келе, мәдени коммуникацияны дамыту қазіргі қоғам үшін маңызды ғылыми әрі практикалық міндет болып табылады. Зерттеу нәтижелері білім беру үдерісінде, коммуникативтік тренингтерде және мәдениаралық өзара әрекеттестік саласында тіл мен сөйлеу шеберлігін қатар жетілдіруге бағытталған бағдарламаларды әзірлеудің қажеттігін негіздейді. Алынған тұжырымдар болашақта мәдени коммуникацияның тілдік және коммуникативтік қырларын тереңірек зерттеуге теориялық негіз бола алады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. *Байтұрсынұлы А. Тіл тағылымы. – Алматы: Ана тілі, 1992.*
2. *Қалиев Ғ., Болғанбаев Ә. Қазіргі қазақ тілінің мәдениеті. – Алматы: Мектеп, 2001.*
3. *Сыздық Р. Сөз құдіреті. – Алматы: Санат, 1997.*
4. *Нұрғалиева Г.Қ. Сөйлеу мәдениеті және коммуникация. – Алматы: Қазақ университеті, 2015.*
5. *Hall E. T. The Silent Language. – New York: Anchor Books, 1976.*
6. *Hall E. T. Beyond Culture. – New York: Anchor Books, 1989.*
7. *Samovar L. A., Porter R. E., McDaniel E. R. Intercultural Communication: A Reader. – Boston: Cengage Learning, 2017.*
8. *Gudykunst W. B. Bridging Differences: Effective Intergroup Communication. – Thousand Oaks: Sage Publications, 2004.*
9. *Crystal D. Language and the Internet. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006.*
10. *Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. – Москва: Наука, 1987.*
11. *Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. – Москва: Слово, 2000.*
12. *Леонтьев А. А. Психология общения. – Москва: Смысл, 2007.*
13. *Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987.*
14. *Hymes D. Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1974.*

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі
© 2026 **Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы**. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.